

หนังสือ [๒ ทศวรรษบทเรียนการจัดการงานวิจัยระบบสุขภาพ](#) ช่วยให้ผมทำโยนิโสมนสิการ ระลึกชาติกลับไป ๒๐ ปี สมทบการทบทวนไตร่ตรองงานของทีมงาน สวรส. ในช่วงท้ายของการดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ สวรส. ของ นพ. พงษ์พิสุทธิ์ จงอุดมสุข จัดทำออกมาเป็นหนังสือเล่มนี้ น่าชื่นชมว่า เป็นกระบวนการส่งความรู้ด้านการจัดการงานวิจัยที่ดี

ผมมีอุดมการณ์ว่า ไม่ว่าไปทำงานใด ต้องตีความและสังเคราะห์จากประสบการณ์ออกแลเปลี่ยนเรียนรู้กับสังคมวงกว้าง โดยเขียนหนังสือออกเผยแพร่ ดังนั้นการทำหนังสือเล่มนี้ออกตีพิมพ์ แล้วยังให้ดาวน์โหลดได้ฟรี จึงถูกใจผมอย่างยิ่ง

ในหน้า ๒๙ ของหนังสือ เป็นเรื่องราวของกิจกรรม NEBT (National Epidemiology Board of Thailand) หรือชื่อในภาคไทยว่า คณะกรรมการระบาดวิทยาแห่งชาติ ที่แม้ผมจะทำงานอยู่ที่หาดใหญ่ และไม่มีพื้นความรู้เรื่องนี้เลย แต่ก็โดน อ. หมอประเวศ ตามให้มาทำงานด้วย เป็นพื้นความรู้ที่ผมได้เอาไปใช้งาน สมัยทำหน้าที่ ผอ. สกว. ในบทนี้คุณหมอสมศักดิ์เล่าตลกไป ว่า NEBT นี้เป็นที่มาขององค์กรถึง ๒ องค์กร คือ สวรส. กับ มสช. (มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ) ที่คุณหมอสมศักดิ์ทำหน้าที่เลขาธิการในขณะนั้น โดยมีการตั้ง สวรส. ขึ้นใหม่ โดยการตรา พรบ. จัดตั้งตามที่เล่าในหนังสือ และ อ. หมอประเวศกับ นพ. ไพโรจน์ ینگสานนท์ อดีตปลัดกระทรวงสาธารณสุข และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ร่วมกันมอบหมายให้ นพ. สงวน นิติยารัมภ์พงศ์ ไปจดทะเบียนมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติเก็บสำรองไว้ ต่อมาเมื่อรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงสาธารณสุขคนหนึ่ง คือคุณบุญพันธ์ แว้วผณะ ไม่พอใจ อ. หมอประเวศ ต้องการเข้าไปรุกราน NEBT จึงหอบสมบัติ หนีมาทำงาน มสช. จนปัจจุบันนี้

การทำงานสร้างสรรค์เพื่อรับใช้สังคม ย่อมมีผลผจญได้เสมอ

ผมจะไม่ทบทวนหนังสือเล่มนี้ทั้งเล่ม ใครอยากรู้ไปอ่านเอาเอง แต่จะตีความย้ำประเด็นที่ยังไม่ได้ระบุให้ชัดในหนังสือ คือวิถีทำงานของ สวรส. ในช่วง ๒ ทศวรรษนี้ อยู่ในสภาพ Good impact at low cost เพราะทำงานในระบบที่ซับซ้อนและปรับตัว (complex-adaptive systems) เป็น ไม่ได้ตั้งตัวเป็นแหล่งทุนที่ไปสั่งการให้นักวิจัยทำงาน แต่ทำงานแบบเชื่อมโยงเครือข่าย ทำให้เกิดหน่วยงานย่อยๆ ที่ทำงานร่วมมือกับ สวรส. แต่ไม่ได้อยู่ใต้บังคับบัญชามากมาย ที่เรียกในหนังสือว่า สถาบันภาคี และ เครือสถาบัน (หน้า ๕๒ - ๕๔)

เครือข่ายเหล่านี้ส่วนใหญ่หาเงินมาทำงานจากภายนอก จากฝีมือการทำงานของตนเอง และได้รับการสนับสนุนจาก สวรส. ในลักษณะร่วมมือทำงานให้ สวรส. ไม่ใช่แบบมือขอเงินฟรีๆ การจัดการความสัมพันธ์กับเครือข่ายองค์กรเล็กๆ เหล่านี้แหละ ที่ผมถือว่าเป็นสุดยอดของการจัดการงานวิจัย หนังสือเล่มนี้ไม่ได้เขียนวิธีการจัดการความสัมพันธ์ กับเครือข่ายเหล่านี้โดยละเอียด ในบทที่ ๔ - ๗ ในลักษณะของการก่อเกิดและการดำเนินการของหน่วยงานภาคี ซึ่งผมคิดว่า น่าจะได้มีการตีความลงลึก เพื่อสรุปไว้เป็นข้อเรียนรู้ว่า เพื่อให้เกิดเครือข่ายที่ทำงานรับใช้ประเทศชาติได้กว้างขวาง หลักการหรือแนวความคิด รวมทั้งวิธีปฏิบัติต่อหน่วยงานเหล่านี้ ควรเป็นอย่างไร และไม่ควรทำอย่างไร

ได้ข่าวว่าตอนนี้ ผอ. สวรส. ท่านใหม่กำลังหาทางสละเครือข่ายเหล่านี้ออกไป ผมทำนายว่าจะทำให้ สวรส. ยุคนี้มีผลงานตกต่ำ แต่ก็ได้ข่าวแว่วๆ ว่า นักการเมืองที่บ้าอำนาจ เขาต้องการให้เป็นเช่นนั้น

การจัดการงานวิจัยแบบที่คลาสสิกมากสำหรับ สวรส. คือ จัดการแบบ “ออกลูก” คือให้กำเนิดหน่วยงานใหม่ ดังระบุในหนังสือแล้ว หน่วยงานใหม่นี้มี ๒ กลุ่ม คือกลุ่มหน่วยงานเชิงนโยบาย หรือเชิงจัดการระบบใหม่ ได้แก่ สปสช., สสส., สช. และ สรพ. อีกกลุ่มหนึ่งหน่วยงานเล็กกว่ามาก แต่มีจำนวนมากกว่า คือเป็นหน่วยวิจัย ได้แก่สถาบันภาคีและเครือข่ายสถาบัน ที่ระบุในหน้า ๕๓ - ๕๔ ที่มาของหน่วยงานใหม่กลุ่มแรกตอนต้นน้ำสุดๆ คือตอนอยู่ในช่วงของการวิจัยและพัฒนา น่าจะเป็นประสบการณ์การจัดการงานวิจัยและพัฒนาเชิงนโยบายที่มีค่ายิ่ง แต่ไม่ได้รวบรวมไว้ ผมเอามาเสนอไว้ เพื่อในอนาคตมีคนคิดจัดทำหนังสือรวบรวมและสังเคราะห์ประสบการณ์ขึ้นอีก

หมายเหตุ

ผมส่งบันทึกนี้ให้คุณหมอสมศักดิ์อ่าน และได้คำตอบดังนี้

อ่านแล้วไม่แรงหรือครับ เรื่อง นักการเมืองบ้าอำนาจ อยากให้ผลงานตกต่ำ ความจริง อจ. อาจจะเห็นชัดที่สุดด้วยการใช้ประโยชน์

มี 2 รายละเอียดที่อยากเพิ่มครับ

1 ตอนยุบ กก. ระบาด ปังจ๊ายใหญ่มาจาก ไม่พอใจ อจ. หทัย ที่ไปตามเปิดโปง เรื่องพยายามไปย้อมบริษัทบูห์รึ เลยอ้างว่า มี สวรส. แล้วไม่ต้องมี NEBT จะเพราะไม่พอใจ อจ. ประเวศ ด้วยหรือไม่ ไม่ชัดเจน แต่ที่แน่ๆ เขาไม่พอใจ ที่ สำนักงานมีส่วนในการเผยแพร่ข้อความต่อต้าน สุจินดา เพราะมี fax จำนวนหนึ่ง ส่งจากเบอร์ fax office NEBT ในตอนนั้น (และคนที่ไปบอก นักการเมือง หรือช่วยค้นจนเจอว่า เบอร์ที่มาจากสำนักงานไหนใน กสธ. ก็คืออดีต รองปลัดฯ ที่เป็นลูก ทานหนึ่งนั่นแหละครับ

2. เรื่อง เครื่องสถาบัน ที่พงษ์พิสุทธิ์ ไปจัดระบบใหม่ จนกลายมาเป็นประเด็นให้ สมเกียรติมาแสดงอำนาจเหนือภาควิชาสถาบัน เป็นตัวอย่างหนึ่งของการคิดไม่ชัด ถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจ ระหว่าง เครื่องสถาบัน กับ สวรรส. พุดง่ายๆ คือ แทนที่จะไปออกแบบ ให้เขามี autonomy กลับไปทำให้ อำนาจทั้งหมดไปรวมอยู่ที่ ผอ. สวรรส. เลยทำให้ มาก่อความเดือดร้อนให้กับ เครื่องสถาบันได้ขนาดนี้ ซึ่งแน่นอนว่า จะไปโทษ พงษ์พิสุทธิ์ คนเดียวก็ไม่ได้ เพราะดูเหมือน เครื่องสถาบันจำนวนหนึ่งก็อยากให้มันใกล้ชิดกันมากๆ จะได้สร้าง security ให้กับทีมงาน ว่าเป็น พนง. สวรรส ผมเพิ่งพูดกับ ถาวร และพงษ์พิสุทธิ์ไปว่า ผมชอบออกลูก ไม่ชอบออกดอก การตั้งเครื่องสถาบันแบบที่เป็นอยู่ เป็นการออกดอก พอต้นตาย หรือแย่งแย่งไปด้วย แต่ถ้าออกลูก ลูกก็ไปเติบโต หากิน ได้เอง พ่อแม่ ที่ดีก็จะไม่ทอดทิ้ง แต่คอยดูแล แต่ก็อย่างว่าครับ บรรดา เครื่องสถาบัน ก็กลายเป็นลูกที่ไม่ยอมโตไปเหมือนกัน ถ้าเกิดให้ไปเป็นลูก แทนที่จะให้มาเป็น ดอก

สมศักดิ์

วิจารณ์ พานิช

๕ ม.ค. ๕๗ ปรับปรุง ๒๑ ม.ค. ๕๗

[บันทึกนี้เขียนที่ GotoKnow](#) โดย [Prof. Vicharn Panich](#)